

Referat Bushresan Rättvik 2 sept 2016

Bushresan kring Rättvik började med att Tin Gummuns berättade om Gamla **Karl Tövåsens fäbod** som tyvärr vuxit igen av al m.m. Orsaken är att det varit många ägare och ingen tagit ansvar. Vi åkte bland annat förbi ett träd som hamlats för lövtäkt och ett förfallet fäbodmejeri. Sedan visade Tin sitt välskötta fäbodställe som hon kom till som 18-åring.

- Jag har många besökare. För vissa är det nästan en religiös upplevelse att hålla i osten och klappa kossan samtidigt. Så nära kommer ingen maten idag!

På fäboden finns 10 mjölkkor och hon säljer lagrade ostar, fäbodsmör och fika. En annan liten inkomstkälla är inträde av besökarna. Hon har tre säsongsanställda och volontärer som hjälper till.

- Jag har en kort lugnare period i januari till mars. Då får länsstyrelsen gärna skicka ut papper som jag ska fylla i. Men jag blir heligt förbannad när de kommer i juni!

Tin har bråkat med myndigheterna om kassaregister, byggregler och nu startar kampen för att få sälja opastöriserad mjölk utan varningslapp.

Kristian Olofsson, ordf. Fäbodbrukarföreningen, flikade in:

- Det finns ca 200 fäbodan i Sverige och ca 9000 i Österrike som är ett jämförbart land. Detta beror till stor del på olika förd landsbygdsolitik.



På bussen berättade Stefan Olander, vice ordf. Fäbodbrukarföreningen, om **biologisk mångfald**, Foder & fägring och Ett rikare odlingslandskap.

Åkerarealen var som störst i Sverige på 1920-talet. Sedan dess har den minskat med 1,2 miljoner hektar - lika stort som Härjedalen! Skog och infrastruktur är det som tagit över. Vi har även gått från 2,8 miljoner kor till ca 500 000 idag. Endast 10% av betesmarkerna som fanns för 100 år sedan finns kvar.

- Detta får stora konsekvenser för landskapet och den biologiska mångfalden. Ca 1 400 arter är utrotningshotade i odlingslandskapet. Det är bland annat skalbaggar, fjärilar och ängssvampar. Det finns arter som är specialiserade på att leva enbart på kodynga! Snart får vi kalla det ett fattigare odlingslandskap, avslutade Stefan.

Anders Munters, bonde i 50 år och tidigare ordf. i Naturskyddsföreningen Dalarna, tog över:

- För 3,8 milj. år sedan ärvde vi ett naturkapital som vi som humankapital är beroende av. Sedan har vi *skapat* ett finansiellt kapital.

- I de rika länderna lägger vi endast 6-15% av inkomsten på mat, i fattigare länder 15-45%. Maten är för billig! Jag tror den bästa nyttan är att betala bonden för de ekosystemtjänster han/hon utför.

Vart tog stararna vägen? Dyngstackarna försvann.

Nästa stopp var fågelsjön **Glisstjärn** där Margareta Wikström, ordförande i Naturskyddsföreningen Rättvik, berättade om hur sjön växt igen p g a för litet betetryck.

- År 2000 fick föreningen pengar från WWF och röjde bort sly och grävde i den igenväxta sjön. På ena sidan spången har sedan 5 kor betat i 3 veckor, alldeles för lite. På andra sidan har inget bete alls skett. Länsstyrelsen har nu gett tillstånd till höjning av vattnet med 2 dm och det kommer förmodligen ske i höst. Det är 45 markägare kring sjön vilket försvårar arbetet.

Några förslag som kom upp var att ha kommunala kor eller hästar på bete.



På nästa bussresa berättade Lotta Zetterlund, mjölkproducent från LRF, om **företagarnas villkor**. Hon hade en hälsning från Martin Moraeus, ordf. LRF Dalarna.

- Det är inte lätt att hålla landskapet öppet med alla dessa projekt. Långsiktiga spelregler behövs!

- Det nya landsbygdsprogrammet är oerhört olyckligt för sämre foder-marker som passar för bete. Ägosplittringen är ett annat stort hinder och vi välkomnar vidare arbete med omarrondering.

Inger Pehrson från Landsbygdsnätverket hade en kommentar:

- Om man söker på lantbruk på kommuners hemsidor kommer man ofta till sidor om tillsyn och avgifter t ex. Det är verkligen trist. Lantbrukare ses ej heller som näringsidkare av näringslivskontoren i många fall.

Anette Riesbeck, kommunalråd i Rättvik, visade hur kommunen **röjt i Sjurberg** för att göra det möjligt att se Siljans strandlinje från riksvägen.

Lunchen som serverades på Rättviks Naturbruksgymnasium kom från det sk **Återtaget** där kommunala kor förädlas till nötköttsprodukter som tillagas i de kommunala köken. Vi lät oss väl smaka av ekologisk köttfärslimpa med ekologisk potatis och morötter samtidigt som kostchefen i Rättviks kommun berättade om projektet Återtaget.



Några hundra meter nedanför macken i **Boda** visade LRF:s gruppordförande i Rättvik ett **igenväxt** område. Det var endast 4-5 år sedan bonden slutat ha djur på markerna och det har redan hunnit växa igen så här mycket med al eftersom inget djur vill beta al.



I Övre Gärdsjö finns bland annat en lada från år 1295 och världsunika svampar. Och Sune och Ingrid Bergmans med **kor i tipi!**

- Vi har gått från mjölkkor till dikor. Här kan korna gå in och ut hur de vill och vi har flyttbara grindar. De är inne på nätterna på vintern och vi utfordrar i häckar. Taket har så hög lutning att snön driver av, det är luktfritt, lättskött (ca 1 timme/dag) och billigt (ca 67 000 kr totalt).

Paret har även ett vikingahus och livnär sig ca 50% på jordbruk och 50% på turism.



Länsstyrelsen Dalarnas Sten-Rune Lundin och Giesela Kayal berättade om olika **stöd** som är möjliga att söka. Till exempel gårdsstöd, kompensationsstöd, stöd till hotade husdjursraser, engångsröjning och rovdjursstängsel. Läs mer på www.lansstyrelsen.se/dalarna

- Länsstyrelsen förmedlar politiska beslut, men vi skulle önska att vi kunde arbeta med progressivt, sa Sten-Rune bland annat. Grundproblemet i jordbrukssektorn är lönsamhet.

- Bönder kan förlora hundratusentals kronor i kompensationsstöd på grund av låg djurtäthet på "dåliga marker" som är bra för bete, påpekade Lotta Zetterlund igen.



Inger Pehrson, från initiativtagarna till Bushresorna Landsbygdsnätverket, tittar till korna i hagen.

Siljan Turisms Jonas Hillerström berättade om **det öppna landskapets betydelse för besöksnäringen**. Siljan Turism omsätter 3 miljarder kronor per år och har 3,1 miljoner gästnätter, varav 91% är svenskar.

- Det är viktigt med ett öppet landskap och även lokal mat för oss.



Avslutningsvis berättade Anna-Maja Roos om den lyckade **Sörbygge betesförening** där 10 byar gått ihop.

- Vi äger inga djur utan skapar bara förutsättningar för bete. Vi startade 1999 genom att kontakta markägare och sätta upp stängsel. Ägosplittringen är ett stort problem. Vi har haft exempel på 10x150 meters skiften!

Andra goda exempel är t ex Ludvika som har en kommunal bonde anställd samt Kramfors och Sollefteå som har andelsjordbruk med ekologiska grönsaker.

Fika och utvärdering avslutade Dalarnas Bushresa. Alla deltagare fick en mapp med broschyrer från Landsbygdsnätverket, Fäbodbrukarföreningen, Naturskyddsföreningen och Siljans Chark.

Inslag i media:

- <http://dalabygden.se/2016/06/buskresa-vantas-i-host/>
- <http://www.dt.se/dalarna/rattvik/en-bushresa-for-landsbygdens-framtid>
- <http://www.dt.se/dalarna/rattvik/bushresa-lyfter-viktiga-fragor-kring-dalarnas-framtid>
- Radio Dalarna

/Lillian Lundin Stöt, Naturskyddsföreningens kansli Gävle-Dala